

УДК 351.824.11

Д. Ю. ДРОЖЖИН

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Досліджено сутність державного регулювання енергоефективності, визначено механізм державного регулювання енергоефективності, розглянуто складові механізми державного регулювання енергоефективності в промисловості, запропоновано послідовність використання груп інструментів державного регулювання енергоефективності.

Ключові слова: енергозбереження, енергоефективність, механізм державного регулювання енергоефективності.

Investigated the nature of state regulation of energy efficiency, defined mechanism of state regulation of energy efficiency, examined parts of the state regulation of energy efficiency in industry, the proposed sequence of groups using instruments of state regulation of energy efficiency.

Key words: energy saving, energy efficiency, the mechanism of state regulation of energy.

Забезпечення сталого розвитку економіки України потребує реалізації політики енергозбереження та енергоефективності. Країна має значний потенціал енергозбереження за рахунок зменшення марнотратного споживання енергетичних ресурсів, упровадження нових енергоефективних проектів і ресурсозберігаючих технологій у всіх секторах економіки та соціальної сфери, що дозволить оптимізувати паливно-енергетичний баланс, підвищити якість і конкурентоспроможність продукції та послуг. Пріоритетним напрямком діяльності органів влади має стати проведення послідовної політики впровадження енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, що потребує наукового обґрунтування механізмів державного впливу.

Питання державної політики енергозбереження досліджували В. Тонкаль, М. Кулик, А. Праховник, М. Ковалко, А. Шидловський, О. Суходоля, Г. Дзяна та ін. Проте подальших досліджень потребують питання вдосконалення механізмів державного регулювання енергоефективності та енергозбереження.

Мета статті – розглянути теоретико-методологічні аспекти державного регулювання енергоефективності та розробити пропозиції з удосконалення механізму державного регулювання енергоефективності в промисловості України.

У загальному вигляді енергоефективність фахівці визначають як стан системи, при якому досягнення цілей та виконання функцій системи забезпечується при мінімальних витратах енергії [8]. Стосовно промислового виробництва енергоефективність пов'язується з реалізацією технічних і організаційно-управлінських заходів на всіх етапах різних паливних циклів, що дає змогу зменшити

споживання енергії на виробництво одиниці продукції чи надання послуги без погіршення визначеного рівня якості продукції чи послуги. Енергоефективність тлумачать також як якісну характеристику використання паливно-енергетичних ресурсів, яка передбачає економію енергоресурсів за рахунок поліпшення якості їх споживання [3, с. 18].

У вітчизняному законодавстві чітко визначено термін енергозбереження, під яким розуміється діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), яка спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів у національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів [4, с. 12]. Проте щодо енергоефективності, у законодавстві використано “енергозберігаючі (енергоефективні) заходи” – заходи, спрямовані на впровадження та виробництво енергоефективних продукції, технологій та обладнання; “енергоефективний проект” – проект, спрямований на скорочення енергоспоживання, а саме: реконструкцію мереж і систем постачання, регулювання і облік споживання води, газу, теплової та електричної енергії, модернізацію огорожувальних конструкцій і технологій виробничих процесів; “енергетичний аудит (енергетичне обстеження)” – визначення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів та розроблення рекомендацій щодо її поліпшення [Там же].

Тож у нормативно-правових актах, зокрема Законі України “Про енергозбереження”, доцільно визначити енергоефективність як зменшення витрат усіх видів енергетичних ресурсів на виробництво одиниці продукції чи надання послуги без погіршення (або з покращанням) споживчих властивостей та рівня якості цієї продукції чи послуги.

Розглядаючи державну політику у сфері енергозбереження, фахівці визначають її як процес здійснення конкретних дій органами державної влади з метою впливу на національну економіку для забезпечення ефективного і раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів [8]. Львівські вчені цю політику визначають як систему цілеспрямованих дій заходів (дій) органів державної влади з метою формування механізмів державного управління для впливу на національну економіку щодо забезпечення ефективного і раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів [3, с. 19]. Наведені визначення дещо звужують зміст державної політики у сфері енергозбереження, крім того, слід зазначити, що формування механізмів державного управління має бути не метою державної політики у сфері енергозбереження, а передумовою або засобом її реалізації. Більш доцільним може бути визначення на основі класичного розуміння державної політики: державна політика у сфері енергозбереження – це організована і цілеспрямована діяльність або бездіяльність органів державної влади щодо регулювання використання первинної та перетвореної енергії в національному господарстві.

Складовою такої політики є державне регулювання енергоефективності в промисловості України, яке можна визначити як цілеспрямовану діяльність органів державної влади щодо забезпечення реалізації пріоритетів державної енергетичної політики, регламентації використання суб'єктами господарювання енергетичних

ресурсів шляхом запровадження відповідних правових, економічних, фінансових, організаційних та інформаційних заходів.

Державне регулювання енергоефективності в промисловості України можна також розуміти як діяльність органів державної влади щодо вироблення державної політики енергоефективності, визначення та результативного застосування механізмів її реалізації.

Безумовно, державне регулювання реалізується за допомогою певних механізмів, які фахівці визначають як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних і правових функцій [5]. Як механізм державного регулювання, так і механізм державного управління вчені визначають як сукупність способів, методів, важелів, через які суб'єкт управління впливає на об'єкт управління для досягнення поставленої мети [3; 5].

Для сфери енергозбереження дослідники визначають механізм державного управління як штучно створену складну систему, призначену для формування умов щодо збереження та ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, яка має визначену структуру, сукупність правових норм, методи, засоби, інструменти державного впливу на систему енергоспоживання [3, с. 13].

У наведених визначеннях не враховано умови і послідовність застосування норм, методів, засобів, інструментів державного впливу, що призводить до фрагментарного результату при впровадженні і функціонуванні цих механізмів. Для подолання цієї проблеми харківські вчені пропонують організаційною основою механізму державного регулювання вважати технологію державного регулювання, яку вони розуміють як спосіб поєднання, умови та послідовність застосування складових механізму державного регулювання [2].

Таким чином, механізм державного регулювання енергоефективності можна визначити як упорядковане та послідовне використання органами державної влади комплексу способів, методів, важелів та інструментів впливу на основі визначених принципів державного регулювання для досягнення цілей державної політики у сфері енергоефективності (зокрема, створення умов для зменшення витрат всіх видів енергетичних ресурсів на виробництво одиниці продукції без погіршення її споживчих властивостей та якості).

На сьогодні функціонує механізм державного регулювання у сфері енергозбереження, механізм державного регулювання енергоефективності остаточно ще не сформовано: регуляторна діяльність у цій сфері проводиться за допомогою засобів і методів першого механізму.

Відтак, широко використовуються методи правового регулювання: прийнято та виконуються Закони України “Про енергозбереження”, “Про електроенергетику”, “Про альтернативні види палива”, “Про альтернативні джерела енергії”, “Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу” та ін.

Використовуються також заходи економічного регулювання, які стосуються, зокрема, встановлення диференційованих цін на енергоносії, стимулювання енергозбереження тощо.

Відповідно до Закону України “Про Єдиний митний тариф”, від сплати мита звільняються матеріали, устаткування та комплектуючі, що використовуються для виробництва енергозберігаючого обладнання і матеріалів, виробів, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів; засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів [3, с. 87].

Відповідно до Податкового кодексу України, стимулювання підприємницької діяльності у сфері енергоефективності проводиться шляхом надання:

1. Пільг, що пов’язані з упровадженням енергоефективних технологій: 80 % прибутку підприємств, отриманого від продажу на території України товарів власного виробництва (устаткування, що працює на відновлюваних джерелах енергії; матеріали, сировина, устаткування та комплектуючі, які будуть використовуватись у виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії; енергоефективне обладнання і матеріали, вироби, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів; засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів; устаткування для виробництва альтернативних видів палива); 50 % прибутку, отриманого від здійснення енергоефективних заходів та реалізації енергоефективних проектів підприємств, які здійснюють розроблення, впровадження та використання енергоефективних заходів та енергоефективних проектів.

2. Пільг для стимулювання використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива: податок за земельні ділянки (в межах та за межами населених пунктів), надані для розміщення об’єктів енергетики, які виробляють електричну енергію з відновлюваних джерел енергії, справляється у розмірі 25 % від установленого податку. Тимчасово звільняються від оподаткування: прибуток виробників біопалива, отриманий від продажу біопалива; прибуток підприємств, отриманий ними від діяльності з одночасного виробництва електричної і теплової енергії та/або виробництва теплової енергії з використанням біологічних видів палива. Тимчасово, до 1 січня 2020 р., звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий ними від господарської діяльності з видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ; тимчасово, строком на 10 років, починаючи з 1 січня 2011 р., звільняється від оподаткування прибуток підприємств галузі електроенергетики від продажу електричної енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії, тощо [7].

У Державній цільовій економічній програмі енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010 – 2015 рр. передбачено цілий комплекс заходів державного впливу на суб’єктів економічних відносин щодо запровадження та розвитку енергоефективних та енергозберігаючих технологій у промисловому виробництві. Серед цих заходів результативними можуть бути такі: впровадження новітніх технологій виробництва та споживання енергетичних ресурсів, когенераційних технологій, а також технологій, що передбачають використання теплових насосів, електричного теплоаккумуляційного обігріву та гарячого водопостачання; використання енергії сонця та геотермальної енергії; видобування та використання

газу (метану) вугільних родовищ і сланцевого газу як альтернативних видів палива; виробництва та використання біопалива; розвитку вітроенергетики, малої гідроенергетики і біоенергетики; модернізації газотранспортної системи, систем тепло- та водопостачання, теплових електростанцій та теплоелектроцентралей; формування державної системи моніторингу і контролю за ефективним використанням паливно-енергетичних ресурсів, виконанням галузевих і регіональних програм енергоефективності, підвищення рівня достовірності статистичної інформації стосовно показників енергоспоживання; удосконалення механізму фінансування заходів, які потребують державної підтримки і спрямовані на зниження рівня енергоємності валового внутрішнього продукту, збільшення обсягу використання альтернативних джерел енергії та вторинних енергетичних ресурсів; популяризації серед широких верств населення через засоби масової інформації ефективного та ощадливого споживання паливно-енергетичних ресурсів, включення відповідних питань до програм навчальних закладів, утворення регіональних центрів інформування громадськості [1].

Для вдосконалення державного регулювання енергоефективності в промисловості необхідно запровадити таку послідовність використання груп засобів державного впливу: 1) включення до програми підготовки фахівців курсів щодо розробки та впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій; 2) організація наукових досліджень інноваційних шляхів розвитку енергоефективності промислового виробництва та енергозбереження (при цьому необхідно передбачити форми інтеграції або співпраці наукових установ, навчальних закладів, консалтингових організацій та промислових підприємств); 3) забезпечення навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань енергоефективності та енергозбереження (зокрема, щодо управління та супроводження розробки та реалізації енергоефективних інноваційних проектів); 4) забезпечення доступності і своєчасного надходження інформації щодо енергоефективності та енергозбереження до зацікавлених осіб (суб'єктів господарської діяльності, населення та ін.); 5) організація роботи щодо упорядкування та узгодження правових норм нормативних актів; 6) використання заходів економічного і фінансового стимулювання впровадження енергоефективних технологій і заходів; 7) запровадження моніторингу енергоефективності; 8) запровадження електронної системи інформаційно-аналітичного супроводження діяльності органів влади.

Запропоновані визначення енергоефективності, державної політики енергоефективності, державного регулювання енергоефективності в промисловості України, механізму державного регулювання енергоефективності стануть у пригоді при дослідженнях теоретичних аспектів формування та реалізації державної політики енергозбереження та енергоефективності. Розроблена послідовність застосування груп заходів державного впливу дозволяє вдосконалити механізм державного регулювання енергоефективності в промисловості України. Подальших досліджень потребують питання конкретизації складових механізму державного регулювання енергоефективності, обґрунтування критеріїв вибору застосування заходів державного впливу та ін.

Література:

1. Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010 – 2015 рр. : постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 р. № 243 // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 16. – С. 116.
2. Державне регулювання економічних відносин в умовах глобалізації : [монографія] / [М. А. Латинін, Т. М. Лозинська та ін.] ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. М. А. Латиніна. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. – 276 с.
3. Дзяна Г. О. Соціально-екологічні аспекти реалізації державної політики у сфері енергозбереження України : [монографія] / Г. О. Дзяна, Р. Б. Дзяний. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 208 с.
4. Збірник основних нормативно-правових актів у галузі ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів / Відділ енергозбереження Головного управління промисловості та розвитку інфраструктури Луганської ОДА. – Луганськ, 2011. – 184 с.
5. *Корецький М. Х.* Формування та розвиток системи державного регулювання аграрного сектора економіки : автореф. дис. ... д.е.н. / М. Х. Корецький. – К., 2003. – 36 с.
6. *Коротич О. Б.* Державне управління регіональним розвитком України : [монографія] / О. Б. Коротич. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2006. – 220 с.
7. Стимулювання підприємницької діяльності у сфері енергоефективності у світі Податкового кодексу України / Головне управління промисловості та розвитку інфраструктури Луганської ОДА. – Режим доступу : www.loga.gov.ua/oda/about/depart/promp/industry/energy-savings/2011/05/19/energy-savings_2491.html.
8. *Суходоля О. М.* Енергоефективність економіки в контексті національної безпеки: методологія дослідження та механізми реалізації : [монографія] / О. М. Суходоля. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – 424 с.

Надійшла до редколегії 20.01.2012 р.

УДК 353.9:911.3

І. В. ДУНАЄВ, О. М. КІРЮХІН

**ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИХ МЕХАНІЗМІВ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ
ТРАНСКОРДОННИХ ПРОЕКТІВ
У ПРИКОРДОННІЙ ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Виділено необхідні функції, які не властиві за законом місцевим органами влади у сфері реалізації спільних транскордонних проектів в Євросоюзі “Слобожанщина”. Надано організаційні схеми ініціації та погодження транскордонних проектів у Харківській обл. для включення їх у районні та обласні програми станом “як є”, а також опис проблемних моментів у процесах станом “як є”; узагальнено європейський досвід організації процесу ефективного впровадження транскордонних проектів.

Ключові слова: транскордонний проект, організація процесу, спільний проект, функції управління проектом.